

Kontakty české a slovenské výtvarné kultury na počátku 20.století

Miloš JIRÁNEK

(1875 - 1911)

Miloš Jiránek patřil k nejvýznamnějším osobnostem české kultury generace 90. let 19. století. Byl to malíř, kreslíř a grafik, posluchač Akademie výtvarných umění. Studoval dějiny umění a působil jako výtvarný teoretik a kritik (Volné směry), spisovatel a organizátor výtvarného života (v roce 1902 organizoval výstavu A. Rodina v Praze a jeho pobyt na Moravě). V letech 1904-1907 maloval a kreslil na Slovensku. V jednom ze svých prvních dopisů z Dětvý (29.7.1904) napsal: "Všichni mne přijali s vřidností čisté slovačkou... Uprímně řečeno, nevím, že bych byl kdy užival takového pohostinství." V těch dobách se čeští výtvarníci pokoušeli v Dětvě založit malířskou kolonii. Byli též zakladateli Grupy uhersko-slovenských malířů.

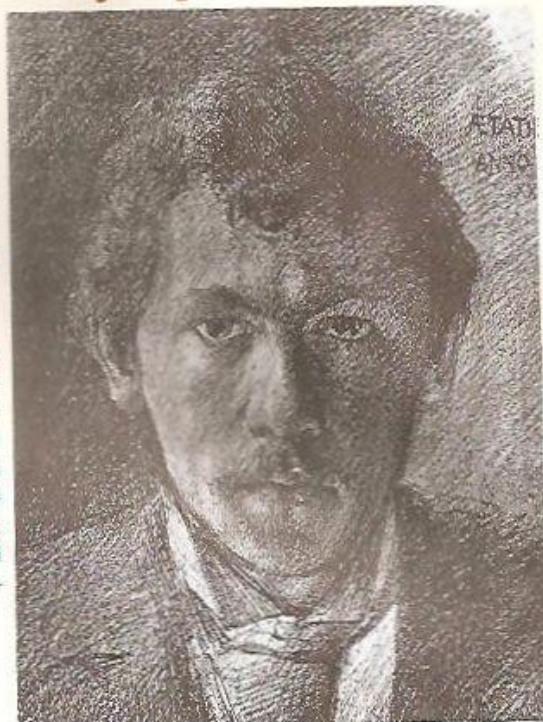

SLOVÁK V BERANICI, 1904,
akvarel, pero

BALAKON, 1908,
olej

Vzájemné výstavy

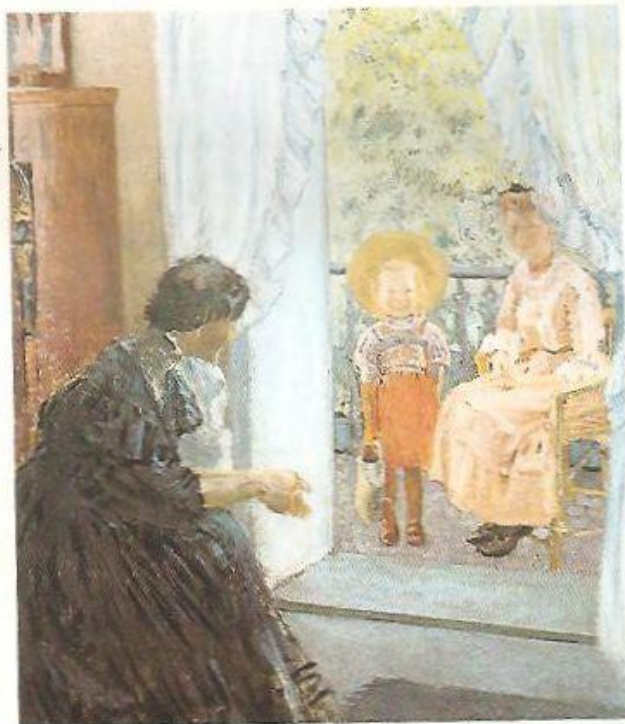
V létě v roce 1901 navštívili rázovitou Dětvu čeští malíři Jaroslav Augusta (1878 Humpolec - 1970 Banská Štiavnica) a Emil Pacovský (1879 Uhlířské Janovice - 1948 Praha). Na začátku 20.století to byl první pokus o malířskou kolonii a malbu plenéru podle vzoru dávného Barbizonu, Worpsvedu neboli Nagy Banyí a Szolnoku. V roce 1902 se z iniciativy moravskoslovačského malíře Joži Úprky (1861 - 1940 Hroznová Lehota) konala Výstava slovenských výtvarníků z Moravy a Uherska v Hodoníně. Byla to naše první umělecká "manifestace etnicko-kulturní příbuznosti". O rok později (1.srpna 1903) proběhla v Žilině Výstava hornouherských malířů. Po jejím otevření vzniklo výstavní sdružení Grupa uherskoslovenských malířů. Jejím předsedou byl E.Pacovský, tajemníkem J.Augusta a pokladníkem Gustáv Malý - nejstarší příslušník pozdější zakladatelské generace moderního slovenského malířství (1879 Videň - 1952 Bratislava). Deset následujících výstav mohla Grupa uspořádat na Moravě - Přerov, Uherské Hradiště, Prostějov, Kroměříž, Kyjov, Olomouc, Hodonín, Opava, Hranice, Luhačovice, na Slovensku její činnost nebyla oficiálně povolena. Některých z těchto výstav se zúčastnil i malíř Miloš Jiránek.

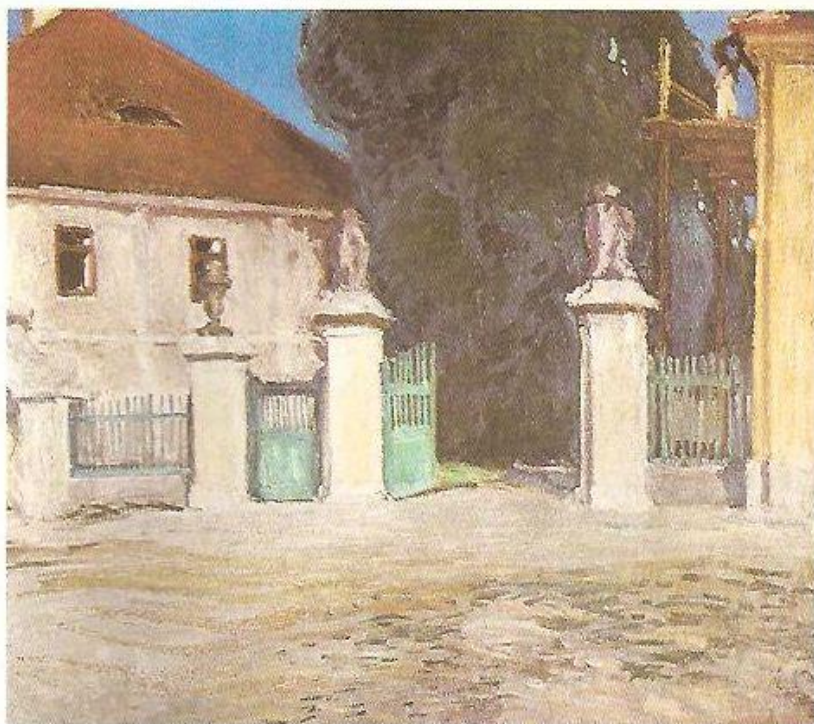

▲ VLASTNÍ PODOBIZNA, 1895, litografie

Miloš Jiránek (19.11.1875 Lužec nad Vltavou - 2.11.1911 Praha) byl univerzální, všestrannou osobností plodné, saldooské generace. Byl to malíř figuralista a krajinář. Maloval přírodu i pražské, městské motivy. Po roce 1900 absolvoval mnohé cesty po Evropě - Videň, Mnichov,

str. 23 ►

▲ **POŠTA V NOVÝCH DVORECH, 1909 - 10, olej**

◀ str. 2

Benátky, Paříž. Ovlivnil ho pozdní impresionismus a kolorit a světlé malířů Degasa a Whistlera. Dobře znal české prostředí a krajinu (Praha, Starý Kolín, Labská Týnice, Nové Dvory, Brno). Od roku 1902 ho inspirovalo i Moravské Slovácko. V roce 1903 navštívil Myjavu a později, v letech 1904-1907 to byly jeho cesty na Slovensko, které charakterizoval jako "elementární vzpruhu pro člověka".

Na těchto cestách prošel Miloš Jiránek pěšky, vozem i vlakem kus západního, severního i středního Slovenska. Byla to města, vsi i lokality (psané v dobovém pravopisu) Miava, Nové Mesto nad Váhom, Trenčín, Žilina, Turčiansky Sv.Martin, Zvolen, Sliac, Hájniky, Tri duby, Veľká Lúka, Moťová, Buča, Slatiny, Lieskovec, Hryňová, Hryňovské lazy, Kis-Garam (Hronec), Valaská, Brezno, Besztercebánya (Banská Bystrica), Radvaň, Kostiviarska, odskočil si i do Pešti, pak to byla Nitra, Brezová, Miava. S mapou "jenerálštábkou" vystoupil dvakrát na Poľanu. Navštívil i podpoliánské samoty a salaše. Podle možnosti kreslil, maloval akvarelem, dělal žánrové studie. Byl zbožňován malými dětmi, zasedal u vesnického soudu, znal cikánské tábory. Jeho modely byly hlavně Děťvané - "řimské typy". Připravoval materiál pro cykly Zbojníci a Oběšenci, častá byla i témata o Jánošíkovi, která pak odevzdal J.Mahenovi. Během pobytů překládal, psal domů i do Paříže

a sám dostával korespondenci na kuriózní adresu - Miloš Jiránek Gyetva. Zolyom megyye.

Na Slovensku se setkal a seznámil s mnohými osobnostmi rodící se slovenské inteligence. Byli to Milan Štefánik, MUDr.D.Makovický, právníci a lékaři I.Hálek, V.Fajnor, Medvedský, M.Mitrovský (malíř), byl to i Stano Štefanovič, kapitán slovenských dobrovolníků z roku 1848 a lazník Jano Lapin. S dr.Makovickým diskutoval o Kristovi, reformaci, humanizmu, literatuře a umění, o svobodném zednářství. Říkal, že zde

se setkávají "učedníci" dvou mistrů - L.N.Tolstého (Makovický) a T.G.Masaryka (Jiránek). Vysoké mínění měl o Milanu Hodžovi, nazýval ho "slovenským Havlíčkem" a četl i Slovenský týdeník.

Slovenský pobyt znamenal pro Miloše Jiráňka nejpłodnější období tvorby. Denně kreslil a maloval až šest akvarelů. Škoda, že většina z nich byla v Praze zničena při nešťastné náhodě (polita kyselina). Na Slovensku vznikly drsné i poetické, realistické studie. V Čechách maloval poimpresionistické figurální kompozice, suggestivní bílé studie, vzácná sportovní témata a dětské

motivy. To všechno bylo výsledkem programu i vědomé snahy o syntézu kvalit domácí kulturní tradice a ducha s hodnotami moderní Evropy. Také v tom spočívalo a spočívá průkopnické a cenné dílo i hluboký vztah českého malíře Miloše Jiráňka ke Slovensku.

Bohumír Bachratý
Foto: archiv autora

▲ **STUDIE K OBRAZU NA PÍSKU, 1909, olej**

▼ **BÍLÁ STUDIE, 1910, olej**

